

Räisästä vastustaneet konservatiivit ovat syyttäneet häntä monesta asiasta, kuten todellisen agendan piilottelusta, kirkon ja uskovien turmelemisesta, toimimisesta omien ennakoasenteiden pohjalta ja mielijätusten edistämisestä. Räisänen tuntee tietenkin syytökset hyvin ja yrittää rauhallisesti selittää, missä syyttäjät ovat menneet harhaan, ja harhaan he todella ovat menneet. Räisäselle olisi riittänyt, että raamatuntulkinnan ongelmat olisi otettu vakavasti. Hän halusi haastaa teologian itsekritiiseen pohdiskeluun, ei muuttaa kirkkoa radikaalisti. Monet ovat kokeneet omakseen Räisäsen lanseeraaman termin kulttuurikristitty.

Heikki Räisäsen muistelmat ovat olennaista luettavaa jokaiselle, joka haluaa tuntea ja ymmärtää suomalaisen teologian historiaa viimeisten 50 vuoden ajalta. Ne ovat myös eräänlainen yleistajuinen pikakurssi eksegetiikan metodeihin ja siihen, miten vastata asiallisesti asiattomaan ja uskonnollisesti ahdasmieliseen kritiikkiin.

MIKKO KETOLA, DOS.

**HEINI HAKOSALO,
SEIJA JALAGIN,
MARIANNE JUNILA &
HEIDI KURVINEN (TOIM.)**
**Historiallinen elämä:
Biografia ja historiantutkimus. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 2014. 342 s.**

Historiallinen elämä: Biografia ja historiantutkimus on neljän Oulun yliopiston historiantutkijan toimittama kirja, joka lähestyy biografiaa historiantutkimuksen näkökulmista. Johdannossa avataan teoksen näkökulmia ja pohditaan muun muassa sitä, mikä erottaa historiallisen elämäkerran henkilölähtöisestä historiantutkimuksesta. Elämäkerran ja henki-

lölähtöisen tutkimuksen ero kiteytetään niin, että edellisessä keskiössä on toimijan ymmärtäminen, jota kontekstin avaaminen tukee, kun taas jälkimmäisessä kohdehenkilön avulla pyritään analysoimaan laajempia ilmiöitä. Kirjoittajat toteavat kuitenkin, etteivät erot ole välttämättä selviä, vaan lähestymistavat sekoittuvat. Kirjaa ei kuvata varsinaiseksi metodikirjaksi, mutta jokainen kirjoittaja pyrkii avaamaan käyttämäänsä menetelmiä tapauskohtaisesti. Tavoitteena on havainnollistaa, millaisia ratkaisuja tutkijat tekevät sekä miten moninaista elämäkertakirjoittaminen voi olla.

Teoksessa on peräti seitsemäntoista artikkelia ja se jakautuu kolmeen osaan: ensimmäisessä osiossa ruotsalainen Christina Florin, Heini Hakosalo ja tanskalainen Birgitte Possing maalaavat esiin kiinnostavasti henkilöhistoriallisen lähestymistavan eri vaihtoehtoja. Florin korostaa, että henkilöhistorioihin keskittymällä voi esimerkiksi läpivalaista perinteisiä kielellisiä dikotomioita (luonto-kulttuuri, naisellinen-miehinen, yksityinen-julkinen). Hakosalo avaa kirjoituksessaan selkeästi erityisesti joukkobiografian (prosopografian), ryhmäbiografian ja yksilöbiografian tarjoamia mahdollisuuksia tutkia yksilöllisten valintojen ja ei-yksilöllisten rakenteiden tai olosuhteiden välistä vuorovaikutusta. Possing pohtii tutkijan eettistä vastuuta ja valintojen tekemistä. Kaikissa kolmessa artikkelissa avautuu erinomaisesti myös tutkijan valtaan liittyviä kysymyksiä.

Kirjan toisessa osassa seitsemän tutkijaa lähestyy aihepiiriä yksilöiden välityksellä. Katriina Lehto-Bleckert tutkii Ulrike Meinhofin valintoja ja käyttää menetelmänään muun muassa vertailla Meinhofin aikalaisiin. Julia Dahlberg ja Niina Timosaari nostavat esiin kysymyksen historiallisten henkilöiden seksuaalisuuden määrittelystä. Heidän erittäin hyvin kirjoitetussa, tiukan lähdekriittisessä artikkelissa kyseenalaistetaan joissakin tutkimuksissa

esiintyvä valinta määritellä esimerkiksi Edvard Westermarck homoseksuaaliksi. He korostavat, että näin saattoi olla, mutta lähdemateriaali ei tue asiaa luotettavasti. Artikkelin tärkeä lopputulema on, että tutkijan tulee reflektoida taustasitoutumuksiaan ja valintojaan sekä pohdita monipuolisesti eri tulkintamahdollisuuksia.

Seija Jalagin analysoi Aili Havasta tutkimalla transnationaalisuutta sekä monipaikkaisuutta ja -kulttuurisuutta historian tutkimuksessa. Miten ne vaikuttivat Palestiinassa ja Israelissa lähetystyöntekijänä toimineen Havaksen identiteettiin? Jalagin päätyy ajatukseen yksilön monista elämästä loogisen jatkumon sijaan. Heidi Kurvisen tutkimus toimittaja Anni Voipiosta pureutuu muistelmien käyttöön lähdemateriaalina ja nostaa esiin kysymyksen siitä, milloin hiljaisuudesta voi tai uskaltaa tutkijana päätellä jotain. Kurvisen artikkelissa avautuvat yksilöä tutkimalla hyvin myös Florinin mainitsemat dikotomiat ja sukupuolinäkökulman merkitys.

Tutkimuksen yhtenä ihanteena on usein kattaa kaikki käsillä oleva lähdemateriaali. Usein lähteet on kuitenkin käsitetty jollain tavalla kirjallisiksi. Visa Immonen laajentaa näkökulmaa valtionarkeologi ja keskiajantutkija Juhani Rinnettä käsittelevässä työssään. Immonen on arkeologi ja kulttuurihistorioitsija ja hän nostaa esiin neljä esinettä, joihin liittyvät kertomukset ja kontekstit tuovat Rinteen tutkimukseen konkreettista. Immosen lähestymistavan ehkä jännittävin anti on, että esineiden välityksellä voi päästä tekstilähteitä paremmin kiinni tutkittavan yksilön olemisen tapaan eri tilanteissa.

Islantilaisen Erla Hulda Halldórsdóttirin fokuksessa on 1800-luvulla elänyt papinrouva Sigríður Pálsdóttir ja lähteenään tämän 250 kirjetä. Kirjoittaja erittelee kirjoittajamiestä, kerronnan ja identiteetin muodostumista sekä korostaa moninaisten tulkintakehysten huomioimista tekstien ymmärtämisessä. Natalie

Zemon Davisiin viitaten Halldórsdóttir alleviivaa lähteiden roolia tutkijan tulkintojen rinnalla. Niiden huolellinen kuunteleminen pitää tutkijan kurissa. Osion päättää hurmaavan yksilön, juoksijaori Lapukan tarina. Sen kirjoittaja, eläinlääkäri ja FT Katri Helminen toteaa, että moni eläimistä kiinnostunut henkilö pitää hevoselämäkerran kirjoittamista arvokkaana sinänsä. Vaikka eläin on pääosassa, myös ihmiset ovat mukana. Eläin on osa aikansa yhteisöä ja niin Lapukan tutkimus on paitsi hevosjalostuksen historian, raviurheilun ja esimerkiksi suomalaisen yhteiskunnan rakennemuutoksen tutkimusta. Rajaamalla tutkimuskysymys Lapukan avulla on tutkijan helpompi pitää käsissään punaiset langat sekä konkretisoida laajempia kehityskulkuja.

Myös kirjan kolmannessa osiossa on seitsemän tapauskertomusta, joissa keskitytään erityisesti joukkojen ja ryhmien tutkimiseen. Tiina Kinnunen asettaa rinnakkain kaksi aikaista ja naisasianaista. Ruotsalainen Ellen Key ja suomalainen Alexandra Gripenberg olivat 1800–1900-lukujen vaihteen kuuluisia henkilöitä, joita on tutkittu kriittisesti paljon. Keytä on paheksuttu sukupuolieron korostuksen vuoksi, Gripenbergiä siksi, että hän suhtautui torjuvasti yleiseen ja yhteiseen äänioikeuteen. Kriittisyys on kuitenkin eri asia kuin henkilöiden valintojen paheksuminen. Asettamalla Keyn ja Gripenbergin rinnakkain Kinnunen onnistuu valottamaan kummastakin uusia puolia ja näin avaamaan heidän ajatteluaan aiempaa monipuolisemmin.

Kirsti Salmi-Niklander asettaa rinnakkain kahden maalaismiehen, kansankirjailija Kalle Eskolan ja talonpoikaisylioppilas Pekka Hartikaisen elämät. Heidän kauttaan on mahdollista tutkia sivistyneistön ja rahvaan välistä rajaa 1800-luvun loppupuolen Suomessa. Folkloristina Salmi-Niklander on tottunut monipuoliseen metodiapparaattiin ja hän nostaa esiin elämäkertatutkimuksessa

muksessa tärkeät kerronnan, myyttien muodostumisen/muodostamisen ja esimerkiksi suullisen ja kirjallisen kerronnan tulkintakehykset. Erilaisten myyttien ja retoristen keinojen tunnistaminen ja purkaminen on tärkeä keino päästä tarinoiden toistamisesta niiden syvälliseen analyysiin. Salmi-Niklanderin artikkelissa näkyy myös oivaltava mikrohistoriallinen ote, jonka avulla yleistä valaistetaan yksilön avulla.

Merja Uotilan artikkeli konkretisoi hienosti prosopografian tekemistä. Uotila on tutkinut maaseudun käsityöläisiä 1810–1830-lukujen Hollolassa. Hän on kerännyt noin 8000 asukkaan Hollolasta 300 käsityöläistä koskevaa dataa. Sitä yhdistelemällä ja analysoimalla hän hahmottaa verkostoja ja kehityskulkuja, jotka muuten olisivat jääneet huomiotta. Uotilan perusteellinen artikkeli toimii mainiosti prosopografian hyötyjen ja rajoitusten avaajana.

Antti Harmainen ja Mikko Pollari tutkivat työväenliikkeen ja teosofian yhteyksiä yksilöiden välityksellä. Kirjoittajat pohtivat biografisen käänteän sisältöjä ja noteeraavat hyvin sen tietyn huokaisuuden. Barbara Caineen viitaten he pohtivat sitä, miten biografia voidaan ymmärtää yhtäältä ”metodiksi, jossa analyysi rakennetaan yksilön elämänkaaren kautta” mutta toisaalta toteavat, ettei yksilön tutkiminen riitä. Tarvitaan laajempien ilmiöiden, aatteiden ja liikkeiden tutkimista. Harmainen ja Pollari päätyvät korostamaan, että yksilön ajatukset ovat nimenomaan yksilön tulkintoja tietystä aatteesta. Tutkijan tulee osata ottaa tämä huomioon liioja yleistyksiä välttäen.

Yksityisen ja julkisen suhteen pohdinta jatkuu Jaana Torninoja-Latolan ja Anu Lahtisen artikkeleissa. Näkökulma on perhehistoriassa. Sisarusten Sylvi-Kyllikki (myöhemmin Kilpi), Elvi ja Aira Sinervon välityksellä Torninoja-Latola piirtää esiin sukupuolen, yksityisen ja poliittisen linjojen leikkauksia. Hän pohtii erityisesti ryhmäelämäkerran hyötyjä sekä erilaisten lähdeaineistojen lukemi-

sen tapoja. Lahtisen kirjoitus sijoittuu teoksen ajallisesti varhaisimpiin 1500–1600-lukujen aineistoihin. Artikkelin avulla aikakauden yleisten konventioiden, ihanteiden ja merkitysten tuntemisen tärkeys lähteiden tulkittamisessa piirtyy oivaltavasti esiin. Suvun ja perheen kunnia, hurskauselämä sekä yhteiskunnallinen asema saattoivat ohjata tai rajoittaa yksilöä esimerkiksi sukupuolta enemmän.

Teoksen päättää kokoavasti Maarit Leskelä-Kärjen suhteellisuutta, erityisesti tutkijan ja tutkittavien vuorovaikutusta pohtiva osio. Leskelä-Kärki avaa punnitsevasti elämäkerrontutkimuksen feministisiä lähestymistapoja – juuri niitä, joita muun muassa Hans Renders on kiivaasti kritisoinut. Kyse on antropologiasta, etnografiasta ja sukupuolentutkimuksen kentästä tuista reflektion ja itsereflektion käsitteistä. Niihin sisältyy oman position tunnistaminen ja avaaminen. Jotkut tutkijat kavahtavat tätä subjektiivisena hölynpölynä, käsittävämmä että tavoitteena on tieteellisen tutkimuksen läpinäkyvyyden ja siten kriittisyyden lisääminen. Tutkija kantaa minäänsä mukanaan myös tutkimusta tehdessään. Elämäkertatutkimusta käyttävät ovat usein esittäneet, että kohteeseen joko samastuu tai siitä etääntyy liikaa. Leskelä-Kärki painottaa nähdäkseen hedelmällisempää lähestymistapaa, tiedostavuuden ja reflektion merkitystä.

Verrattuna Rendersin ja de Haanin toimittamaan teokseen, *Historiallinen elämä* onnistuu metodisessa pohdinnassaan paremmin. Kirjoittajakunta koostuu kotimaisista ja kansainvälisistä historioitsijoista, yhdestä arkeologista ja yhdestä folkloristista. Teos avaa rikkaasti tämän hetken metodisia pohdintoja ja nimenomaan henkilöhistoriallisen tutkimuksen alalla. Tätäkin teosta lukiessani odotin jännityksellä, miten biografisen metodi määritellään. Biografisen menetelmän määrittelyä ei kehkeytnyt, sen sijaan

henkilöhistoriallisen historiantutkimuksen metodien pohdintaa sitäkin enemmän.

Palaan vielä Birgitte Possingin kirjoitukseen, jonka lopussa hän pohtii onnistuneen historiallisen elämäkerran reseptiä. Hänen mukaansa elämäkerrassa tulee olla jokin teesi tai ongelma, siis tutkimuskysymys. Toiseksi henkilö ja hänen tekonsa pitää asettaa kontekstiinsa. Kolmanneksi tutkijan pitää olla tietoinen asemastaan kertojana ja tehdä sen mukaisia eettisiä valintoja. Neljänneksi tutkijan tulee ottaa huomioon media, joka voi kannibaloida tutkimuksen tuloksia. Hänellä on valta "kanonisoida, vulgarisoida kuin skandalisoidakin päähenkilönsä, mutta myös valta käsitellä tämän elämää ja perintöä tasapainoisesti ja silti kertoa kiehtova tarina" (s. 75). Minusta Possing ja muut kirjoittajat esittävät nimenomaan historiantutkimuksen metodeihin liittyviä pohdintoja ja he tekevät sen hienosti. Teoksessa vilahtaa biografiseen käänteeseen liittyen henkilöhistoriallisen näkökulman puolustus, mikä on minusta aivan turhaa. Ainahan yksilöt ovat olleet historian tutkimuksen kiinnostuksen kohteina, eri asia on, mitä heidän avullaan on tutkittu. Tulen mielelläni käyttämään kirjaa muun muassa kirkkohistorian metodien oppimisen ja eksplisoiamisen tukena.

PÄIVI SALMESVUORI, DOS.

SANDRA HAGMAN Seitsemän kummaa veljestä: Kertomuksia suomalaisen homoseksuaalisuuden historiasta. Helsinki: Gaudeamus 2016. 296 s.

Historiantutkija ja queer-tutkija Sandra Hagmanin teos perustuu hänen englanninkieliseen väitöskirjaansa *Seven Queer Brothers: Narratives of Forbidden Male Same-sex Desires*

from Modernizing Finland 1894–1971 (European University Institute, 2014). Hagman käsittelee tutkimuksessaan sitä, kuinka miesten välistä himoa on Suomessa eri aikoina ja erilaisissa yhteiskunnallisissa tilanteissa käsitteellistetty, kontrolloitu ja eletty todeksi. Kysymys nousee queer-tutkimukseksi kutsutusta sukupuoli- ja seksuaalisuudentutkimuksen suuntauksesta, joka korostaa seksuaalisuuden kulttuurista ja historiallista rakentuneisuutta; ruumiissa tuntuva halun olemassaoloon vaikuttavat vallitsevat käsitykset, arvostukset ja erilaiset valtakanteet.

Hagman tarkastelee suomalaisen homoseksuaalisuuden muodonmuutoksia seitsemän miehen kokemusten avulla. Eri aikoina eläneet miehet, jotka Hagman on nimenyt Jukolan veljessarjan mukaisesti, jakavat saman rikoksen: samasukupuolisen haureuden. Miehet ovat "kummia veljeksiä" juuri jakamansa yhteiskunnallisen marginaalin vuoksi. Heidän tarinansa Hagman on löytänyt oikeudenpöytäkirjoista. Arkistolähteiden rinnalla kulkee lisäksi muita miesten elämää valottavia lähteitä, kuten sanomaa ja aikakauslehtikirjoituksia sekä kunkin aikakauden tieteellisiä artikkeleita. Kyse on mikrohistoriallisesta menetelmästä, jossa erityistapausten kautta tuotetaan uutta tietoa laajemmista ilmiöistä. Miesten elämäntarinat heijastelevatkin Hagmanin mukaan kunkin aikakauden yleisimpiä seksuaalisuuteen ja sukupuoleen liittyviä ihanteita sekä käsityksiä normaaliudesta.

Miesten tarinat asettuvat vuosiin 1894–1971, jolloin samaa sukupuolta olevien välinen haureus oli Suomessa rikos. Kirja etenee kronologisesti, ja se on jaettu kolmeen laajempaan osaan, mikä heijastelee laajempia suomalaisessa yhteiskunnassa tapahtuneita muutoksia suhteessa samasukupuolisen halun käsitteellistämiseen ja kontrollointiin. Hagmanin määrittämät nivelkohdat perustuvat laadullisiin muutok-

siin tavassa käsittää miesten välisiä suhteita. Kyse on samalla määrällisestä muutoksesta – muuttuneet käsitykset kun vaikuttivat haureustuomioiden määriin. Pääpiirteissään samasukupuolisen halun käsitteellistämisen murroskohdat näyttävät osuvan yksin suomalaisen yhteiskunnan modernisaatiokertomuksen pääkohtien kanssa: sisällissota, 1930-luvun kuuhunta ja sotavuodet sekä 1960-luvun murros ovat kaikki tuottaneet aiemmasta poikkeavaa homoseksuaalisuutta. Hagman nivoo tutkimuksessaan ansiokkaasti laajemmat yhteiskunnalliset kehityslinjat yhteen yksilötason kokemusten kanssa osoittaakseen, kuinka seksuaalisuus elettyinä kokemuksena ei ole koskaan irrallaan ympäröivän maailman tapahtumista.

Ensimmäisessä osassa tuusniemeläisen kansakouluopettaja Juhanin ja kotkalaisen viinatrokari Tuomaksen tarinat valottavat 1900-luvun alkupuolen käsityksiä miesten välisestä himosta yhtäältä maaseudulla ja toisaalta sisällissodan jälkeisessä, verkkaiseen teollistuvassa Suomessa. Toisin kuin 1900-luvun taitteen Manner-Euroopassa, maaseutuvaltaisessa Suomessa samasukupuoliset suhteet eivät Hagmanin mukaan herättäneet suurta huomiota. Ensimmäisen kolmen vuosikymmenen aikana haureustuomion sai vain kymmenen henkilöä, kaikki miehiä – tosin yhtä lailla vähän ihmisiä tuomittiin myös muista seksuaalirikoksista.

Harvat tuomiot heijastelivat vallinneita sosiaalisia rakenteita. Juhanin tarinan avulla kuvataan sitä, kuinka maaseudulla kuvatuiksi joutuivat useimmiten kyläyhteisön merkkihenkilöt, joilla oli sosioekonomisen asemansa vuoksi mahdollisuus käyttää oikeuksistaan tietämättömä maalaisköyhällistöä eri tavoin hyväkseen. Tämä valta-asetelma alkoi kuitenkin murtua työväen- aatteen levitessä. Oikeusjutuissa olikin usein kyse myös muiden erimielisyyksien selvittämisestä. Maaseudulla annettuihin tuomioihin si-